

Üniversite Öğrencilerinin Ertesi Gün Hapı Konusunda Farkındalık ve Tutumları

Selma Koluçak*, Gülsen Güneş**, Ali Özer**

* İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Yeni Doğan Ünitesi, Malatya

** İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Malatya

Amaç: Bu araştırma, İnönü Üniversitesi öğrencilerinin ertesi gün hapı konusundaki bilgi durumları ve tutumlarını saptamak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: 2005-2006 Öğretim yılı Bahar döneminde Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisat ve Mühendislik fakültesinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri araştırma kapsamına alınmıştır. Kesitsel nitelikte olan bu çalışmada veriler, anket yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde Ki-Kare testi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %56.2'si erkek, %43.8'i kızdır. Öğrencilerin yaş ortalaması $21,51 \pm 2,24$ 'dür. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %40.8'inin ertesi gün hapı hakkında bilgisi vardır. %59.2'si bilmediklerini belirtmişlerdir. Erkek öğrencilerin %45.2'si, kız öğrencilerin %35.1'i ertesi gün hapını bildiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin ertesi gün hapıyla ilgili en önemli bilgi kaynakları; %29.7 "TV/radyo", %28.2 "arkadaşlar" dır. "Bu yöntemle korunmasız ilişki artar" ifadesine erkek öğrencilerin %69.1'i, kız öğrencilerin %72.2'si katılıyor cevabı vermiştir. Sonuç: Üniversite öğrencilerinin ertesi gün hapıyla ilgili bilgi düzeyleri yetersizdir. En önemli bilgi kaynakları medyadır. Gençlerin cinsel sağlıkla ilgili diğer konularla birlikte acil kontrasepsiyon hakkında da bilgilendirilmesi, bu konuda hizmete ulaşılabilirliğin artırılması ve medyanın gençlere doğru bilgiyi ulaştırmasının sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri; Ertesi Gün Hapı; Acil Kontrasepsiyon.

The Awareness and Attitudes of the University Students Towards Morning After Pill

Aim: This study has been done to determine not only the information level if the students about the morning after pills but also their attitudes towards it.

Method: The research was carried out in the spring term of the 2005-2006 academic year with the students in the first and fourth grades of Faculty of Education, Faculty of Science, Faculty of Economics and Faculty of Engineering. The information has been obtained through questionnaire in the research which has a cross-sectional. Chi-square test has been used in analyzing the data.

Results: The research was done with 1202 students; 56.2% of them were boys and 43.8% of them were girls. The average age of the students is $21,51 \pm 2,24$. It has been determined that 40.8 % have information about the morning after pills. 59.2% of the students have stated that they have no information about it. 45.2% of the male students and 35.1% of the female students have stated that they have information about morning after pills. The most important information source of the students consist of 29.7% TV/radio, 28.2% their friends 69.1% of the male students and 72.2% of the female students have stated that unprotected sex increases through this method.

Conclusion: The information level of the university students about morning after pills is insufficient. Their most important information source is media. It is essential to provide the young with information about the emergency contraception and the other subject, moreover the media should be enabled to provide the young with the correct information and the accessibility to these services also should be increased.

Key Words: University Students; Morning After Pills; Emergency Contraception.

Giriş

DSÖ adolesanları; 10-19 yaş arası bireyler, gençleri ise 15-24 yaş arasındaki bireyler olarak tanımlamıştır. Dünya nüfusunun altı milyarı geçtiği günümüzde, 10-19 yaş nüfusu 1.3 milyar, 15-24 yaş arası nüfus ise bir milyarın üzerindedir ve genç yaş grubunun önemli bir

çoğunluğu da (%80) gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır.^{1,2,3} Ülkemizde 10-19 yaş arası adolesan yaş

grubu toplam nüfusun %20'sini, 10-24 arası genç insanlar ise %40'ını oluşturmaktadır.⁴ Adolesan/gençler; bilgi eksikliği, üreme sağlığı hizmetlerinin yetersizliği ve gebeliği önleyici yöntem kullanımının azlığı gibi nedenlerden dolayı erken yaşta cinsel ilişki, erken yaşta evlilik, erken yaşta doğurganlık, istenmeyen gebelik,

Başvuru Tarihi: 05.04.2011, Kabul Tarihi: 08.06.2011

Koluak ve ark.

isteyerek düşük ve HIV/AIDS i içeren cinsel yolla bulaşan hastalık gibi üreme sağlığı sorunlarıyla karşı karşıya gelmektedir.^{1,5,6}

Adolesan gebelikler özellikle gelişmiş ülkelerde sık görülmesine karşın, evlilik yaşının düşük olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde de sağlığı tehdit etmektedir. Tüm dünyada 20 yaş altındaki doğurganlık hızı azalmasına rağmen, adolesan nüfusu arttığı için adolesanlar arasında doğumların toplam sayısı da artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ve Doğu Akdeniz, Asya ve Yakın Doğu'nun kadınlarının çoğunun 20 yaşından sonra evlendiği bazı bölümlerinde, 15-19 yaş arasındaki doğurganlık hızları düşüktür. Pek çok kadının genç yaşta evlendiği ülkelerde ise 15-19 yaş arası kadınlarda doğurganlık hızları hala yüksek kalmaktadır.^{1,5,6,7,8} Dünya genelinde bütün doğumların %10'dan daha fazlasının 15-19 yaş grubunda meydana geldiği bildirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise evli olmayan adolesan kızların %10-40 arasında istenmeyen gebelik yaşadığı tahmin edilmektedir.⁵

Ülkemizde adolesan gebelik durumuyla ilgili 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri genel olarak; 15-19 yaş grubundaki kadınların yüzde 8'nin doğurganlık davranışına başladığını belirtmektedir. Bu kadınların yüzde 6'sı çocuk sahibi olmuş, yüzde 2'si ise araştırma tarihinde ilk çocuklarına hamiledir.³ Adolesan gebelikler tipik olarak planlanmamış ve istenmeyen gebeliklerdir. İstenmeyen gebeliklerin sosyal ve psikolojik sonuçları, evli olmayan adolesanlar için daha olumsuz olmaktadır. Ayrıca gebeliğin istenmemesi, gençleri yasal olsun ya da olmasın kürtaja yöneltmektedir.^{2,9} 2003 TNSA'na göre 15-19 yaş grubunda isteyerek düşük oranı %3.4, 15-24 yaş grubunda ise %9.0'dır.³ 2000 yılında Amerika'da, 15-19 yaş arası 820 bin kadının gebe kaldığı ve bu gebeliklerin %30'unun isteyerek düşük şeklinde sonuçlandığı bilinmektedir. Adolesanların yarısından fazlası 17 yaşında cinsel ilişki deneyimi yaşamıştır ve adolesan gebeliklerin çoğu da istenmeyen gebeliklerdir.¹⁰ İstenmeyen gebelikler, üreme sağlığını tehdit eden önemli bir sorundur ve aile planlamasında karşılanamayan gereksinim olarak ifade edilir.¹¹ Dünya çapında istenmeyen gebelik oranlarının yüksek olması gebelikten korunma yöntemi olarak acil kontrasepsiyonu önemli kılmaktadır.

Acil kontrasepsiyon, özellikle metod başarısızlığı ya da yanlış kullanımı gibi korunmasız cinsel ilişkiden sonra, kadınlara gebelikten korunmak için önerilen bir kontraseptif yöntemdir. Acil (postkoital) kontrasepsiyon korunmasız cinsel ilişkiden sonra, sürdürülmesi kesinlikle istenmeyen olası bir gebeliğin implantasyondan önce önlenmesidir. İlk kez 1960'larda acil kontrasepsiyon amacıyla yüksek doz östrojen kullanılmıştır. 1970'lerde Yuzpe, acil kontrasepsiyonda

östrojen ve progesteronu birlikte kullanmıştır. 1976'da ilk kez postkoital RİA bu amaçla kullanılmıştır.^{2,12-14}

Çiftler korunma konusunda bilinçli ve istekli olsalar bile planlamadıkları bir cinsel ilişki nedeniyle gebelik riski ile karşı karşıya kalabilirler. Yöntem kullanmayı unutma ya da doğru kullanmama yöntem başarısızlığına neden olabilir. Daha da önemlisi cinsel bir saldırı yani tecavüz kadını hiç istemediği bir gebelik riski ile karşı karşıya bırakabilir. Bu yolla oluşabilecek bir gebeliği başlamadan önlemek her kadının tartışılmaz hakkıdır. Acil kontrasepsiyon bir "ikinci şans" yöntemidir.^{13,14}

2003 TNSA'na göre 15-19 yaş grubunun %98'i, 20-24 yaş grubunun %99.8'i bir kontraseptif yöntem bildiğini, 15-19 yaş grubunda %55.7'si, 20-24 yaş grubunda ise %40.8'i bir yöntem kullanmadığını bildirmiştir. 15-19 yaş grubunun %16.9'u, 20-24 yaş grubunun ise %31.4'ü herhangi bir modern yöntem kullandığını bildirmiştir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde, hem evlenmiş hem de evli kadınlar arasında en düşük aile planlaması yöntemi kullanım yüzdesi 15-19 yaş grubunda gözlenmektedir. 15-19 yaş grubunda ve 20-24 yaş grubu arasında en çok kullanılan modern aile planlaması yöntemi kondom, doğal aile planlaması yöntemi ise geri çekmedir. Her iki yaş grubunda da ertesi gün hapı kullanılmamaktadır. Ertesi gün hapının kullanımını Türkiye'de düşüktür ve bunun sonucu olarak da abortus oranları gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında yüksektir. Ayrıca bizim ülkemizde modern kontraseptiflerin kullanımı da azdır.³ Bu da korunmasız ya da yeterli korunma sağlanmamış ilişki oranının yüksek olmasına neden olmakta ve acil kontrasepsiyonu daha önemli kılmaktadır.

Böyle bir cinsel ilişki sonrası istenmeyen bir gebeliği önlemek için, acil kontrasepsiyonun birkaç seçeneği vardır. Ertesi gün hapı olarak da adlandırılan kombine oral kontraseptifler (KOK), korunmasız cinsel ilişkiden sonraki ilk 72 saat içinde kullanılmaktadır. 50 mg östrojen içeren KOK'lerden iki ya da 30 mg östrojen içerenlerden dört adet hap alınır ve aynı doz 12 saat sonra tekrarlanır. Etki mekanizması siklusun hangi döneminde kullanıldığına bağlı olarak ovülasyonu, fertilizasyonu ya da implantasyonu önlemesidir. Doğru kullanıldıklarında etkinlikleri %98'dir.^{14,15} Yüksek doz östrojen de aynı şekilde kullanılmaktadır. Yalnızca progesteron içeren haplar, adet düzeninde değişiklik yaptığı için kullanımı kolay değildir. Diğer bir yöntem ise cinsel ilişkiyi izleyen ilk 5-7 gün içerisinde bakırlı RİA uygulamasıdır. En etkili acil kontraseptif yöntemlerdendir. Başarısızlık oranı %0.01 olarak bildirilmektedir.^{12,14}

Bu çalışmanın amacı, İnönü Üniversitesi öğrencilerinin ertesi gün hapı konusundaki bilgi durumları ve tutumlarını saptamaktır.

Üniversite Öğrencilerinin Ertesi Gün Hapı Konusunda Farkındalık ve Tutumları

Gereç ve Yöntem

Araştırma Malatya’da, 2005-2006 Öğretim yılı Bahar döneminde İnönü Üniversitesi’nin Eğitim, Fen-Edebiyat, Mühendislik ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde bir ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerde yapılmıştır. Bu dönemde 1237 öğrenci bu fakültelerin bir ve dördüncü sınıflarında okumakta olup, araştırmaya katılım oranı %97.1’ dir (1202 öğrenci). Bu araştırma, kesitsel (cross-sectional) nitelikte bir araştırmadır. Araştırmada öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, alışkanlıkları, aile yapısı ve anne babalarının durumu, ertesi gün hapı ile ilgili bilgi ve düşüncelerini sorgulamak için 31 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket hazırlanırken, başlıca Gazi Üniversitesi’nin yapmış olduğu çalışma anketinden¹⁶ ve literatürdeki diğer çalışmalardan yararlanılmıştır. Anketler öğrencilere sınıflarında ve gözlem altında uygulandı. Anket formu uygulandıktan sonra, verilerin analizi araştırmacı tarafından SPSS 10.0 istatistik paket programı kullanılarak yapıldı. Verilerin analizinde Ki-kare Testi kullanıldı. P<0.05 değeri anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya Eğitim, Fen Edebiyat, Mühendislik ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan 1202 öğrenci katılmıştır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %56.2’si erkek, %43.8’i kız

öğrencidir. Eğitim fakültesindeki öğrencilerin %51.9’u erkek, %48.1’i kız; Fen Edebiyat fakültesindeki öğrencilerin %51.9’u erkek, %48.1’i kız; Mühendislik fakültesindeki öğrencilerin %80.0’i erkek, %20.0’i kız; iktisat fakültesinde öğrencilerin %54.4’ü erkek, %45.6’sı kız öğrencidir. Öğrencilerin yaş gruplarına bakıldığında; %19.6’sı 15-19 yaş grubunda, %71.4’ü 20-24 yaş grubunda ve %8.7’si 25 yaş ve üzerindedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %42.7’si 1. sınıf, %57.3’ü 4. sınıf öğrencisidir.

Tablo 2’de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre bazı sosyo-demografik özellikleri verilmiştir Tüm öğrencilerin %71.7’si 20-24 yaş arasındadır. Öğrencilerin tamamına yakını (%95.6) bekar ve %90.7’si çekirdek tip aileden gelmektedir. Öğrencilerin %46.2’sinin ailesinin 500-999 TL arasındaki aylık gelire sahip olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin %36.0’sı ailesinden 200 TL ve daha fazla harçlık alırken, %27.5’i 100-150 TL arasında harçlık almaktadır. Okudukları süre içinde erkek öğrencilerin %16.6’ı, kız öğrencilerin ise %5.9’u çalışmaktadır.

Tablo 3’de araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları süre içinde kaldıkları yerler verilmiştir. Buna göre erkek öğrencilerin %37.0’i, kız öğrencilerin %65.4’ü yurttan kalmakta olup, yurttan kalan erkek öğrencilerin %76.3’ü, kız öğrencilerin %83.5’i devlet yurtda kalmaktadır. Erkek öğrencilerin %49.3’ü arkadaşlarıyla evde kaldığını belirtmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin fakültelerine göre bazı sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.

Özellik	Eğitim		Fen Edebiyat		Mühendislik		İktisat		Toplam	
	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹
Cinsiyet										
Erkek	277	51.9	164	51.9	136	80.0	99	54.4	676	56.2
Kız	257	48.1	152	48.1	34	20.0	83	45.6	526	43.8
Yaş grupları										
15-19	98	18.3	64	20.1	40	23.7	31	18.7	233	19.6
20-24	402	75.5	216	68.7	112	65.7	134	71.4	864	71.4
25 +	34	6.2	36	11.2	18	10.7	17	9.9	105	8.7
Sınıf										
1.sınıf	200	37.5	124	39.2	97	57.1	92	50.5	513	42.7
4. sınıf	334	62.5	192	60.8	73	42.9	90	49.5	689	57.3
Toplam ²	534	44.4	316	26.3	170	14.1	182	15.1	1202	100.0

¹ sütun yüzdesi ² satır yüzdesi

Koluvaçık ve ark.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre bazı sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.

Özellik	Erkek		Kız		Toplam	
	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹
Yaş Grubu						
15-19*	104	15.6	130	24.7	234	19.6
20-24*	484	72.3	372	70.9	856	71.7
25+*	81	12.1	23	4.4	104	8.7
Medeni durum						
Evli	18	2.7	18	3.4	36	3.0
Bekar	650	96.1	499	94.9	1149	95.6
Diğer	8	1.2	9	1.7	17	1.4
Aile tipi						
Çekirdek	588	89.8	463	91.9	1051	90.7
Geniş	67	10.2	41	8.1	108	9.3
Yaşadığı yer						
İl*	351	53.8	381	74.9	732	63.0
İlçe*	191	29.2	100	19.6	291	25.0
Köy*	111	17.0	28	5.5	139	12.0
Kardeş sayısı						
Kardeşi yok	6	0.9	13	2.5	19	1.6
1-2 kardeş	267	39.6	230	43.8	497	41.5
3-4 kardeş	207	30.7	189	36.0	396	33.0
5+*	194	28.8	93	17.7	288	23.9
Ailenin gelir durumu						
500 TL den az*	159	23.9	78	15.1	237	20.1
500-999 TL	301	45.3	244	47.4	545	46.2
1000-1499 TL	124	18.6	120	23.3	244	20.7
1500-1999 TL	47	7.1	45	8.7	92	7.8
2000 +	34	5.1	28	5.4	62	5.3
Aylık harçlık						
100 TL den az	134	20.0	124	23.9	258	21.7
100-150 TL	162	24.2	165	31.9	327	27.5
151-200 TL*	108	16.1	67	12.9	175	14.7
200 TL+*	266	39.7	162	31.3	428	36.1
Çalışma durumu*						
Evet	112	16.6	31	5.9	143	11.9
Hayır	564	83.4	495	94.1	1059	88.1

¹ Değerlendirmede sütun yüzdesi alınmıştır.

* Diğer gruplardan farklı.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin fakültelerine göre ertesi gün hapını bilme durumlarına bakıldığında; eğitim ve fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinin %38.3'ü, Mühendislik fakültesi öğrencilerinin %47.9'u ve iktisat fakültesi öğrencilerinin de %45.6'sı ertesi gün hapını bildiğini belirtmiştir. Erkek öğrencilerin %45.2'si, kız öğrencilerin %35.1'i ertesi gün hapını bilmektedir. 1. sınıf öğrencilerinin %33.7'si, 4.sınıf öğrencilerinin %46.1'i, 15-19 yaş grubu öğrencilerinin %26.2'si, 20-24 yaş grubunun %43.2'si, 25 ve üzeri yaşta ise öğrencilerin %54.4'ü ertesi gün hapını bilmektedir. Erkekler

kızlardan, 4. sınıflarda okuyanlar 1. sınıfta okuyanlardan anlamlı olarak daha fazla oranda ertesi gün hapını bilmektedir ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Ertesi gün hapının süresiyle ilgili soruya 1202 öğrenciden 99 öğrenci (% 8.2) cevap vermiştir. 386 öğrenci de bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Ertesi gün hapının kullanılma zamanını doğru bilen öğrenci sayısı 95'tir (% 7.2) (Tablo 5).

Üniversite Öğrencilerinin Ertesi Gün Hapı Konusunda Farkındalık ve Tutumları

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre kaldıkları yerlerin dağılımı.

Özellik	Erkek		Kız		Toplam	
	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹
Kaldığı yer						
Yurtta*	159	37.0	166	65.4	325	47.5
Arkadaşlarla evde	212	49.3	65	25.6	277	40.6
Diğer**	59	13.7	23	9.1	82	11.9
Yurt statüsü						
Devlet yurdu	119	76.3	137	83.5	256	80.0
Özel yurt	35	22.4	27	16.5	62	19.4
Diğer	2	1.3	-	-	2	0.6

¹ sütun yüzdesi

* Diğer gruplardan farklı (p<0.05)

** “akrabalarla evde”, “tek başıma” cevapları verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı özelliklerine göre ertesi gün hapını bilme durumlarının dağılımı.

Fakülte	Evet		Hayır	
	n	% ¹	n	% ¹
Eğitim	203	38.3	327	61.7
Fen-edebiyat	120	38.3	193	61.7
Mühendislik	81	47.9	88	52.1
İktisat	83	45.6	99	54.4
Cinsiyet*				
Erkek	304	45.2	369	54.8
Kız	183	35.1	338	64.9
Sınıf*				
1.sınıf	171	33.7	337	66.3
4.sınıf	316	46.1	370	53.9
Yaş grupları*				
15-19**	61	26.2	172	73.8
20-24**	367	43.2	483	56.8
25+**	56	54.4	47	45.6

¹ satır yüzdesi

*p<0.05

**Diğer gruplardan farklı

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin ertesi gün hapı ne kadar süre içinde kullanılmalı sorusuna verdikleri cevaplarının dağılımı.

Süre	n	%
İlk 24 saat	56	4.7
İlk 48 saat	14	1.2
İlk 72 saat	25	2.1
4 gün +	4	.04
Bilmiyor	386	32.1
Toplam	485	40.3

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ertesi gün hapını duydukları yerlerin dağılımına bakıldığında; erkekler için ilk sırada “gazete/dergi”,

ikinci sırada “TV/Radyo”, üçüncü sırada “arkadaş”, dördüncü sırada “eczane afiş”leri gelmektedir. Kızlar için ilk sırada “arkadaş”, ikinci sırada “TV/Radyo”,

Koluak ve ark.

üçüncü sırada “eczane afiş”leri gelmektedir. “Gazete/dergi” ve “eczane afişleri” cevapları

bakımından cinsiyetler arası fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 6).

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ertesi gün hapını duydukları kaynakların dağılımı.

Kaynaklar	Erkek		Kız		Toplam	
	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹
Arkadaş	81	27.2	54	30.0	135	28.2
TV/Radyo	89	29.9	53	29.4	142	29.7
Gazete/dergi*	90	30.2	39	21.7	129	27.0
Sağlık personeli	41	13.8	25	13.9	66	13.8
İnternet*	50	16.8	7	3.9	57	11.9
Eczane afişleri*	66	22.1	51	28.2	117	24.4

¹ sütun yüzdesi

*Diğer gruplardan farklı

Tablo 7’de ertesi gün hapıyla ilgili verilen ifadelere öğrencilerin cevaplarının dağılımı incelenmiş ve buna göre; ertesi gün hapının “Türkiye’de uygulanmalı” ifadesine erkek öğrencilerin %71.0’ı, kız öğrencilerin %65.2’si “katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. “Sakıncalı olabilir” ifadesine; erkek öğrencilerin %29.9’u “katılıyorum”, %33.9’u “katılmıyorum”, 36.2’si “fikrim yok” derken; kız öğrencilerin %35.8’i “katılıyorum”, %17.3’ü “katılmıyorum”, %46.9’u “fikrim yok” cevabını vermiştir. “Erkekler kadınları ilişkiye zorlayabilir” ifadesine erkeklerin %53.9’u, kız öğrencilerin %58.1’i

“katılıyorum” cevabını vermiştir. “Bu yöntemin kullanılması yasal olmamalı” ifadesine erkeklerin %26.7’si, kız öğrencilerin %18.4’ü “katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. “Bu yöntem güvenli değildir” ifadesine erkeklerin %21.2’si, kız öğrencilerin ise %20.4’ü “katılıyorum” cevabını vermiştir. Kız öğrenciler ertesi gün hapının “sakıncalı” olabileceğini ve “erkeklerin kadınları ilişkiye zorlayabileceğini” erkek öğrencilerden anlamlı oranda daha yüksek ifade etmişlerdir ($p<0.05$).

Tablo 7. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ertesi gün hapıyla ilgili ifadelerle verdikleri cevapların dağılımı.

Ertesi gün hapıyla ilgili ifadeler	Erkek						Kız					
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹	n	% ¹
Türkiye’de uygulanmalı	211	71.0	43	14.5	43	14.5	116	65.2	21	11.8	41	23.0
Sakıncalı olabilir*	89	29.9	101	33.9	108	36.2	64	35.8	31	17.3	84	46.9
Bununla korunmasız ilişki artar	206	69.1	59	19.8	33	11.1	130	72.2	25	13.9	25	13.9
CYBH’lar artar	95	32.2	29	9.8	171	58.0	58	32.8	5	2.8	114	64.4
Etkili olmazsa bebeğe zarar verebilir	123	41.4	24	8.1	150	50.5	74	41.6	13	7.3	91	51.1
İleride çocuk sahibi olmayı zorlaştırır	85	28.6	54	18.2	158	53.2	44	23.0	29	16.3	108	60.7
Erkekler kadınları ilişkiye zorlayabilir*	160	53.9	96	32.2	41	13.8	104	58.1	39	21.8	36	20.1
Bu yöntem pahalı olmalı	33	11.1	134	45.0	131	44.0	24	13.4	64	35.8	91	50.8
Yöntemin kullanılması yasal olmamalı*	79	26.7	149	50.3	68	23.0	33	18.4	90	50.3	56	31.3
Bu yöntem güvenli değildir*	63	21.2	89	30.0	145	48.8	37	20.4	31	17.1	113	62.4

¹ Her cins kendi içinde satır yüzdesi

* $p<0.05$

Üniversite Öğrencilerinin Ertesi Gün Hapı Konusunda Farkındalık ve Tutumları

Tartışma

Öğrencilerin %3'ünün evli, %95.6'sının bekar olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin, %90.7'si çekirdek tip aileden gelmiştir (Tablo 2). Öğrencilerin çekirdek tip ailede yaşıyor olmaları, ebeveynleriyle cinsellik konusunda daha çok konuşma imkanına sahip olacaklarını düşündürürken, öğrencilerin %36.5'inin bu konuda ailesiyle konuştuğu saptanmıştır. Buna neden olarak aile yapısının hala geleneksel özelliği taşıması ve ataerkil özelliğini koruması, cinsellik gibi konuların ailede konuşulmasının ayıp karşılanacağı, ebeveynlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması düşünülebilir. Ailesinden bu konuda yeterli bilgiyi almayan gençler, bu bilgi gereksinimlerini farklı kaynak ve kişilerden karşılamaktadır.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin cinsiyetleriyle sosyo-demografik özellikleri karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin yarısının en uzun yaşadığı yerin köy ve ilçe olduğu, daha çok kardeşe sahip olduğu, ailesinin gelir durumunun daha düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca okuduğu süre içinde çalışan erkek öğrenci sayısı daha fazladır. Ancak bu olumsuzluklara rağmen okuyan erkek öğrenci sayısı kız öğrencilerden daha fazladır. Buradan çıkan sonuç, gelir düzeyi düşük, yaşam koşulları iyi olmayan ve iyi olanaklara sahip olmayan ailelerin, çocuklarını daha çok okutma eğiliminde olduklarını düşündürülebilir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin okudukları süre içinde kaldıkları yerlere bakıldığında; erkek öğrencilerin çoğu arkadaşlarıyla evde kalırken, yurttan kalanlar da büyük oranda devlet yurdunda kalmaktadır. Kız öğrencilerin çoğunluğu devlet yurdunda kalmaktadır (Tablo 3).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %40.8'i ertesi gün hapını bilmektedir. Fakülte, cinsiyet, sınıf ve yaş gruplarına göre ertesi gün hapını bilme durumlarının dağılımına bakıldığında; fakülteler arasında ertesi gün hapını bilme durumları arasında fark yoktur. Cinsiyetlerine göre, erkeklerin %45.2'sinin, kızların %35.1'inin, 1.sınıf öğrencilerinin %33.7'sinin, 4.sınıfların %46.1'inin, yaş gruplarına göre ise 15-19 yaş grubunun %26.2'sinin, 20-24 yaş grubunun %43.2'sinin "ertesi gün hapını duyduğu" saptanmıştır (Tablo 4). Jamaika'da üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmada; öğrencilerin %84'ünün ertesi gün hapını bildiği bulunmuştur.¹² Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde kadınlarda yapılan çalışmada, kadınların ertesi gün hapını bilme oranı %7.4'tür.¹³ Çalışmamızdaki orana göre oldukça düşüktür. Gazi Üniversitesi'nde yapılan çalışmada öğrencilerin %50.5'inin ertesi gün hapını bildiği bulunmuştur.¹⁶ 15 yaş üzeri evli kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada kadınların %26.8'i acil kontrasepsiyon yöntemini duyduğunu belirtmiştir.¹⁷ İskoçya'da cinsel ilişki deneyimi olan öğrencilerin üçte biri ertesi gün hapını

kullanmıştır.¹⁸ Finlandiya'daki bir çalışmada gençlerin büyük bir çoğunluğunun ertesi gün hapını bildiği bulunmuştur.¹⁹ İsveç'te ki çalışmada öğrencilerin tümünün cinsel deneyimi vardır ve bunların da dörtte biri ertesi gün hapını kullanmaktadır.²⁰ Wilmington'da yapılan çalışmada ise öğrencilerin %96'sı ertesi gün hapını bilmektedir.²¹ Ghana'da ki bir çalışmada öğrencilerin %43.2'si ertesi gün hapını bilmektedir.²²

Araştırmada öğrencilerin %7.2'si ertesi gün hapının kullanılma süresi hakkında doğru bilgiye sahiptir (Tablo 5). Gazi Üniversitesi'nde ki çalışmada ertesi gün hapının kullanılma süresini doğru bilen öğrenci oranı %45.6'dır.¹⁶ Öğrencilerin ertesi gün hapını duydukları yerlerin dağılımına bakıldığında; kızlar için ilk sırada arkadaş, sonra TV/radyo, eczane, gazete/dergi, sağlık personeli gelmektedir. Erkekler ise bilgi kaynağı olarak öncelikle gazete cevabını vermişlerdir (Tablo 6). Wilmington'da ki araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin ertesi gün hapıyla ilgili bilgi kaynakları; arkadaş, akraba, medya, okul ve aile planlaması merkezleri olarak bulunmuştur.²¹ Gazi Üniversitesi'nde ki çalışmada öğrencilerin ertesi gün hapıyla ilgili bilgi kaynakları arasında ilk sırada arkadaş, sonra eczane ve sağlık personel gelmektedir.¹⁶ Üreme çağındaki kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada acil kontrasepsiyonla ilgili bilgi kaynağı olarak sırasıyla çevre-tanıdık, sağlık kuruluşları, medya ve eczane demişlerdir.²³ İskoçya'da ki çalışmada %76.8'i ertesi gün hapıyla ilgili bilgiyi doktordan alacaklarını bildirmişlerdir.¹⁸ Jamaika'da ise bilgi kaynakları arasında arkadaş, dergi/gazete, TV/radyo ve okuldur. Çok az bir kısmı da sağlık personelinin bilgi aldığı belirtilmiştir.¹²

Kanada'lı jinekolog Albert Yuzpe tarafından etkin ve güvenli bir yöntem olarak 1974'te uygulanmaya konulan acil kontrasepsiyon, aradan geçen zamana göre dünyada yeterince kullanılmamakta ve bilinmemektedir. İnönü Üniversitesi öğrencilerinde yapılan araştırma sonuçları yurt dışındaki sonuçlarla kıyaslandığında oranın düşük olduğu ancak, Ankara'da yapılan çalışmayla benzer sonuçların alındığı görülmektedir. Ertesi gün hapını bilme durumu, eğitim düzeyi, ekonomik durum ve ülkedeki kullanım sıklığı ile ilgilidir. Araştırmada cinsel ilişki oranının yüksek olması ve buna bağlı istenmeyen gebeliklerin yaşanmasına rağmen öğrencilerin acil kontrasepsiyon yöntemlerinden ertesi gün hapını bilmedikleri ve kullanmadıkları görülmektedir. Ertesi gün hapını öğrendikleri bilgi kaynaklarına bakıldığında ise, doğru ve yeterli bilgi sağlayacak kaynak kullanımının kısıtlı olduğu görülmektedir. Gençlere ertesi gün hapının, yalnızca istenmeyen gebelikleri önlemede kullanılacak bir yöntem olduğu, uzun süre ve sürekli kullanılacak yöntem olmadığı, kullanıldığında diğer aile planlaması yöntemlerine göre daha fazla yan etki göstereceği konusunda bilgi verilmelidir. Bu yöntem

Koluak ve ark.

doğru kullanıldığında cinsel olarak aktif gençlerde istenmeyen gebeliklerin önüne geçilebilir.

Araştırmada öğrencilerin üçte biri de ertesi gün hapının etkinliği konusunda doğru yanıt olan “%61-80” cevabını vermiştir. Erkeklerin bu konuda, kızlardan daha çok bilgiye sahip olduğu saptanmıştır.

Jamaika’daki araştırmada öğrencilerin %61’i ertesi gün hapının %75 oranında, beşte biri %99, onda biri de yalnızca %30 koruyuculuğu olduğuna inandığını bildirmiştir.¹² Ertesi gün hapını duyan öğrenci oranına bakıldığında, bu yöntemin etkinliğini doğru bilen öğrenci oranı iyi bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Araştırmadaki öğrencilerin ertesi gün hapıyla ilgili ifadelere verdikleri cevaplara bakıldığında, erkeklerin %71’i, kızların %65.2’si “Türkiye’de uygulanmalı” ifadesine “katıldıklarını”, erkeklerin %14.5’i, kızların %23’ü “kesinlikle katılmadığını” belirtmişlerdir. Kızların buna karşı çıkmasının nedenleri arasında, yöntemin amacı dışında kullanılabilceği, düşük olarak bakıldığında inançlarından dolayı yöntemi uygun görmemeleri, erkeklerin kadınları ilişkiye zorlayabileceği gibi nedenler sayılabilir. Erkeklerin üçte biri, kızların üçte birinden daha fazlası “bu yöntemin sakıncalı olabileceğine” “katıldıklarını”, kızların yarısı erkeklerin de üçte birinden fazlası “kesinlikle katılmadığını” belirtmiştir. Öğrencilerin ertesi gün hapının sakıncalı olabileceğini düşünmelerinin nedeni bu yöntem hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmadıklarından kaynaklanmaktadır. Çünkü araştırmadaki öğrencilerin çok az bir kısmı ertesi gün hapını güvenilir bir kaynaktan duymuştur.

Öğrencilerin yarısından fazlası “bu yöntemle korunmasız cinsel ilişki artar” ifadesine “katıldıklarını” belirtmişlerdir. Cinsel olarak aktif gençler, gebelikten ve cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak için herhangi bir yöntem kullanmayı sadece ertesi gün hapına güvenirlerse böyle bir sorun yaşanabilir. Ancak ertesi gün hapı sadece riskli durumlarda ve ek bir yöntem olarak kullanıldığında bu sorunun önüne geçilmiş olur. Araştırmadaki öğrencilerin üçte biri “ertesi gün hapının kullanılmasıyla cinsel yolla bulaşan hastalıklar artar” ifadesine “katıldıklarını”, yarısından fazlası da “kesinlikle katılmadığını” belirtmiştir. Ertesi gün hapının cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korumada herhangi bir etkisi olmadığı için korunmasız ilişkilerde hastalıkların görülme olasılığı artabilir. Ama etkili bariyer yöntemlere beraber kullanıldığında hem gebelikten hem de cinsel yolla bulaşan hastalıklardan koruyucu etkisi vardır. Öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı “ertesi gün hapının bebeğe zarar verebilir” ifadesine “katıldığını” belirtmiştir. Ertesi gün hapının zararlı olacağını düşünen öğrencilerin, ertesi gün hapının

etki mekanizmasının nasıl olduğu ve ne zaman kullanıldığını dair bilgi eksiklikleri vardır. Öğrencilerin dörtte biri “ertesi gün hapı ilerde çocuk sahibi olmayı zorlaştırır” ifadesine “katıldıklarını”, yarısından fazlası da “katılmadığını” belirtmiştir. Ertesi gün hapı, hormonal kontrasepsiyon özelliği olan bir yöntemdir. Ancak şunu tekrarlamakta yarar vardır, ertesi gün hapı her cinsel ilişkiden sonra, düzenli olarak kullanılacak bir yöntem değildir. Yalnızca ek bir yöntem olarak riskli durumlarda (kondomun yırtık olması, oral kontraseptiflerin alınmasının unutulması, tecavüz) istenmeyen gebelikleri önlemek için kullanılan etkin bir yöntemdir. “Ertesi gün hapının kullanılması durumunda erkekler kadınları cinsel ilişkiye zorlayabilir” ifadesine öğrencilerin yarısından fazlasının “katıldığı” bulunmuştur. Erkekler, ertesi gün hapını, gebelikten ve cinsel yolla bulaşan hastalıklardan koruyan etkin bir yöntem olarak düşündükleri zaman böyle bir davranış sergileyebilirler. Araştırmadaki gençlerin çoğu, “ertesi gün hapı pahalı olmalı, yasal olmamalı” ve “güvenli değildir” ifadelerine “katılmadıklarını” belirtmişlerdir (Tablo 7). Ertesi gün hapı, yerinde ve zamanında kullanıldığında istenmeyen, riskli gebelikleri önlemede etkili bir yöntem özelliği taşımaktadır. Gençlere bu yöntemin hangi durumlarda kullanılacağı, ne zaman alınacağı, yan etkileri, cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı koruyucu olmadığı hakkında ve diğer modern aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi verilmelidir. Ertesi gün hapı gebelik olduğunda etkili değildir, düşük yapıtıcı olarak kullanılmaz.

Kaynaklar

1. Sezgin B. Ankara’daki Sağlık Meslek Liselerindeki Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Üreme Sağlığı Bilgileri ve Cinsel Yaşama İlişkin Bazı Yaklaşımlarının Saptanması. Uzmanlık Tezi, Ankara. 2000.
2. Reproductive Health of Young Adults: Contraception, Pregnancy and Sexually Infections/HIV. www.fhi.org/training/modules [Erişim tarihi:31.08.2006].
3. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye.
4. DİE: www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000 Nufus_Kesin.htm [Erişim tarihi: 16.09.2006].
5. Gölbaşı Z. Adolesan Kızlara Yönelik Okula Dayalı Üreme Sağlığı Eğitim Programının Etkinliği. Doktora Tezi, Ankara. 2002.
6. Özcebe H. Kırsal Alanda Adolesan ve Gençlerin Üreme Sağlığı Konusunda Bilgi Düzeyinin Saptanması ve Bilgi Düzeyinin Artırılması İçin Bir Müdahale: Adolesan ve Genç Sağlığı Gönüllüsü. Doktora Tezi, Ankara. 2000.
7. Adolescent Reproductive Health: Teen Pregnancy. www.cdc.gov.tr. [Erişim tarihi:18.09.2006].
8. Başer M. Adolesan cinselliği ve gebelik. C.Ü.Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2000; 4(1):50-4.
9. Akin A, Sezgin B. Adolesan üreme sağlığı. Sağlık ve Toplum. 1998; 8(3-4): 27-32.
10. Harper CC, Cheong M, Rocca CH, Darney PD, Raine TR. The effect of increased access to emergency contraception among young adolescents. Obstet & Gynecol 2005; 106: 483-91.
11. Öztürk H, Okçay H. İstenmeyen gebelikler ve istemli düşüklük. Aile ve Toplum Dergisi 2003; 6(2): 1-7.
12. Sorhaindo A, Becker D, Fletcher H, Garcia SG. Emergency contraception among university students in kingston, jamaica: a

Üniversite Öğrencilerinin Ertesi Gün Hapı Konusunda Farkındalık ve Tutumları

- survey of knowledge, attitudes and practices. *Contr* 2002; 66(4): 261-8.
13. Öztürk A, Aygen E, Naçar N. et al. Kadınların acil kontrasepsiyonla ilgili bilgi ve deneyimleri. *Klinik Bilimler ve Doktor* 2002; 5, 8(3): 387-91.
 14. Tokuç B, Eskiocak M, Saltık A. Acil kontrasepsiyon. *Sted* 2002; 11(3): 94-7.
 15. Türkistanlı E. Acil kontrasepsiyon. *Sağlık ve Toplum* 2000; 10(3): 10-4.
 16. Bozkurt N, Korucuoğlu Ü, Aksakal FN. et al. Turkish adolescents' knowledge on and attitude toward emergency contraception. *J Pediatr Adolesc Gynecol* 2006; 19, 391-5.
 17. Bilgili N, Ayaz N. Acil kontrasepsiyon: kadınların bilgi ve deneyimleri. *Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2009; 8(3):251-8.
 18. Graham AN, Gren L, Glasier FA. Teenagers' knowledge of emergency contraception: questionnaire survey in south east Scotland. *BMJ* 1996; 312: 1567-9.
 19. Kosunen E, Vikat A, Rimpela M, Rimpela M, Huhtala H. Questionnaire study of use of emergency contraceptive among teenagers. *BMJ* 1999; 10:319.
 20. Haggstrom NE, Tyden T. Sweeden teenagers' attitudes toward the emergency contraceptive pill. *J Adolesc Health*. 2001; 28(4): 313-8.
 21. Corbett OP, Mitchell PC, Taylor SJ. et al. Emergency contraception: knowledge and perceptions in a university population. *J Am Nurse Praction* 2006; 18: 161-8.
 22. Baiden F, Awini E, Clerk C. Perception of university students in ghana about emergency contraception. *Contr* 2002; 66 (1): 23-6.
 23. Topuzoğlu A, Önsüz MF, Hidroğlu S, et al.. Ümraniye'de bir sağlık ocağına başvuran üreme çağındaki kadınların acil kontrasepsiyon hakkındaki bilgi düzeyleri. *Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2008; 7 (5):405-18.

İletişim Adresi: Dr. Ali ÖZER.

İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı,
MALATYA

Tel: 0 422 341 06 60/1261

Faks: 0 422 341 00 36

e-posta: aliozer91@hotmail.com